

Pomologen

Medlemsblad för Sveriges
Pomologiska Sällskap nr 1-2022

- Pelaräpplen
- Eldsjälen Bo Hammar
- Sveriges pomologiska arv av krusbär

Gren med många äpplen i Gun-Britt Nilssons (ej släkt med Edvard Nilsson) trädgård, Rättarvägen 5, Uppsala.

Historien om äppelsorten 'Hästberga'

Äppelsorten 'Hästberga' har ett märkligt utseende som gör att man genast lägger märke till den. Kommer den från Hästberga i Skåne och skulle det i så fall gå att hitta moderträdet?

Fruktintresserade grannar i Norby, Uppsala, kontaktade mig.

De hade ympat flera äppelsorter på sina gamla äppelträd. En av de mer speciella sorterna kallade de för 'Hästberga'. Jag undrade hur sorten hamnat i Norby. Det visade sig att en av grannarna, Karl-Olof Nilsson som numera tyvärr gått bort, både hade ympat och lärt ut hur man ympar. Någon gång

hade han hämtat ympris från sin bror, som bodde och arbetade vid Hästberga kraftstation i norra Skåne.

På jakt efter moderträdet

I slutet av september 2014, efter att jag varit äppelbestämmare på Äppelmarknaden i Kivik, begav jag mig mot Hästberga. Målsättningen var att försöka spåra om det fanns något moderträd el-

ler inympat material kvar, eller om jag kunde hitta någon som kände till sorten. Jag åkte till Hästberga gård, som ligger en och en halv kilometer från det kraftverk varifrån ympmaterialet skulle ha hämtats. Det visade sig dock att den nuvarande ägaren inte kände till äppelsorten och det gjorde inte heller någon i den lokala hembygdsföreningen.

I och med att äpplena är helt gulvita och extremt långsmala vore sorten lätt att hitta om det satt några äpplen kvar någonstans. Vid gården fanns flera fröstammar, men ingen av den eftersökta sorten. Av ägaren fick jag veta att det funnits fyra torp under gården. Jag körde vidare genom skogen och besökte torpen som numera fungerade som sommarstugor. Eftersom besöket gjordes i september fanns inga människor i husen. Trädgårdarna, som alla hade flera fruktträd, genomsöktes utan framgång. Den enda äppelsort som kunde identifieras var MELON vid ett av torpen. Den skulle kanske kunna räknas som en lämplig föräldrasort om man söker föräldrar till ett så avlångt äpple som 'Hästberga'. Efter att jag tittat på den urblåsta kraftverksruinen på den västra sidan av Helge å hade tyvärr min tid att leta äppelträd runnit ut och jag fick återvända hem med ogjort ärende.

Nytt försök

Året efter, hösten 2015, blev det ett nytt besök i området. Nu sökte jag mig direkt till området vid det raserade kraft-

verket i Hästberga. År 2010 inträffade en olycka då kraftverksdammen brast och ett stort område förstördes av den kraftiga flodvågen.

Edvard Nilsson, som skötte kraftverket i många år, hade haft ett stort trädgårdsintresse. Hans tjänstebostad låg på östra sidan av Helge å, mitt emot det gamla kraftverket. Där kanske sorten fanns bevarad? Vid det som nu var ett ödehus, hittade jag snabbt spår efter fina trädgårdsanläggningar. Och visst, där fanns även några risiga fruktträd. Tyvärr var allt igenvuxet, men jag kontrollerade noga alla träden, även efter spår av inympningar. Det enda som verkade klart var ett träd med Ingrid Marie-liknande äpplen. De övriga var obestämbara och ingen frukt som liknade 'Hästberga' kunde hittas.

Jag fick så småningom kontakt med Edvard Nilssons dotter Anneli Johansson, som bor kvar inte så långt från gården, och hon gav svar på många frågor. Hon mindes de gulvita äpplena, och även en annan av pappan odlad sort som hade ett litet märkligt veck

Äppelträdgården vid Hästberga kraftverk.

'Hästberga' ser väldigt speciell ut med sin avlånga form och gulvita färg.

på sidan av äpplet. Båda moderträden är försvunna, troligen blev de bortspolade och dog när kraftverksdammen brast vid den stora olyckan 2010. Hon har besökt den gamla trädgården nu på senare tid och undersökt äppelträden, tyvärr utan att finna några gula cylinderformade äpplen eller äpplen med veck på.

Där slutar min spaning. Vi hittade aldrig något moderträd. Men i Norby i Uppsala finns numera sorten 'Hästberga' i ett par trädgårdar.

Äppen utan kärnor och andra avlånga äppelsorter

Senare har jag hittat en fröstam i Slottsbacken i Uppsala med frukter

som starkt liknar 'Hästberga'. Gula, avlånga och även dessa har mycket fin smak. Flera äpplen har hittats utan några kärnor. Hur går det till? Utvecklas det frukt utan pollination eller räcker det med att pollen når märket men att pollenslangarna aldrig tränger in till äggcellerna?

Överhuvud taget undrar jag över de här avlånga, gulvita sorterna. Uppkommer de som en utklyvning, dvs egenskapen finns genetiskt men har inte varit synlig i föräldrasorterna, eller är det en förlustmutation av färg? Har det något samband med den cylindriska formen och uppstår detta ofta hos äpplen?

En liknande sort finns med i Danmarks genbank ('Guldspir'). Kanske kan även 'Stenbock' vara ett exempel.

En annan sådan här grupp med avlånga äppelsorter verkar även MELON

Gulvita äpplen från Slottsbacken nära Slottskällan i Uppsala. Flera frukter saknar kärnor. (Träspjälornas bredd är 50 mm.)

och Melonliknande sorter vara. Det inkommer då och då vid våra fruktbestämningar äpplen som i stort ser ut som MELON men som vid kontroll smakar helt annorlunda och även på andra sätt skiljer sig i fruktens inre egenskaper. Det visar sig vid kontroll vara fröstammar. Maria Nyman Nilsson och Björn Aldén har också sett detta fenomen, har de nämnt när vi har samtalat om saken.

Beskrivning av 'Hästberga'

Storlek: Medelstort–stort.

Form: Avlångt–cylindriskt, ca 7x10 cm, omkretsen är mjukt kantig. Med fem runda små knölar runt fodret. Äpplet kan stå både på över- och undersida.

Färg: Gulvit. Skalpunkter gröna, vid mognad svåra att se.

Skal: Medeltjockt. Fin tydlig arom.

Foderhåla: Djup.

Foder: Helt öppet. Foderblad mycket långa, smala, sitter glest och böjer sig utåt, länge gröna.

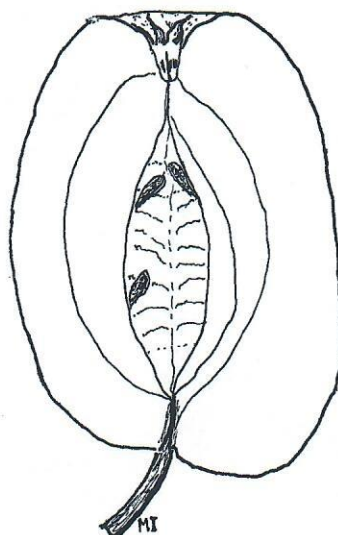
Skafthåla: Djup med svagt violett färg.

Skaft: Tjockt, 2–3 cm långt, hårigt, grönt.

Foderrör: Bågarformat. Ståndarna sitter lågt.

Kärnhus: Ovalt, helt öppet, utan kärnrum, väggarna tätt ritsade. Få mörkröda, trubbiga–spetsiga kärnor. Kärnsträngar ljus gulgröna.

Kött: Vitt, krasigt, saftigt, med sötma och syrlighet, fin arom. Brunfärgas långsamt.

Längdsnitt av 'Hästberga'.

Plockningstid: I mitten eller slutet av september och kan hålla sig en månad eller mer.

Pollinatörer: Okända.

Zon: III, kanske även längre norrut.

Historik: Antagligen en fröstam från Hästberga i norra Skåne.

Kommentar: Eftersom inget nytt träd odlats av sorten ännu, känner vi bara till hur den växer som inympad på 'Transparente Blanche'. Äpplena kan drabbas av lite skorv men sorten är i övrigt inte utsatt för sjukdomar och ger riklig skörd varje år.

Text, foto och illustration: **Mattias Iwarsson**
mattias.biologi@telia.com